

(USTAVNO IN MEDNARODNO)PRAVO ČLOVEKOVIH PRAVIC FDŠ

Nosilec: prof. dr. Arne Marjan Mavčič

Nova vas 23A, 4205 Preddvor

Tel.: +386 (0) 4 255 60 10

Faks: +386 (0) 255 60 11

GSM: +386 (0)40 255 399

Email: amavcic@concourts.net

Internet: www.concourts.net

Datum: december 2009

Prilagojen: dodiplomski, I. stopnja, obvezni predmet 1. letnik: 45 ur predavanja, 30 ur vaje

KT: 7

Prilagojen: podiplomski, II. stopnja, Javna uprava, obvezni predmet: 30 ur (predavanja in vaje)

KT: 10

podiplomski, II. stopnja, Mednarodne in diplomatske študije, obvezni predmet: 30 ur (predavanja in vaje)

KT: 10

Lokacija: Študijski center Brdo; Študijski center Maribor

Predavanja temeljijo na prikazu materije s sodobnimi računalniško podprtimi vizualnimi sredstvi.

Vaje:

- primerjava odločitve v postopku ustavne pritožbe Ustavnega sodišča Slovenije (www.us-rs.si) s sorodno odločitvijo tujega ustavnega sodišča in Evropskega sodišča za človekove pravice (www.echr.coe.int/ ali www.idcse.nuk.si)
- oblikovanje besedila pobude in ustavne pritožbe (www.us-rs.si)

Gostujoči profesorji: Pravne fakultete Univerz Giessen, Udine, Trento, Riga

Predmet omogoča študentom, da si pridobijo širše oziroma poglobljeno znanje o ustavnih in zakonskih ureditvah človekovih pravic in temeljnih svoboščin, o sistemih varstva človekovih pravic in o različnih pravnih sredstvih za varstvo človekovih pravic

doma in v svetu. Gre torej za kombinacijo nacionalnega in primerjalnega prava človekovih pravic. Kot nagradnja nacionalnega ustavnega prava seznanja primerjalna metoda študente z drugimi nacionalnimi ureditvami, ureditvami na univerzalni in na regionalni ravni (predvsem Evropa, Severna Amerika, Latinska Amerika in Afrika), upoštevajoč značilne tipe sistemov oziroma ustavnih ureditev.

Študenti se seznanijo tako s formalnimi (redni sodni postopki, subsidiarna pravna sredstva) kot z neformalnimi oblikami varstva človekovih pravic (ombudsman, nevladne organizacije).

V okviru formalnega varstva se posebej obravnavajo posebnosti (ustavno)sodnega varstva, kot ga zagotavljajo obstoječi sistemi (modeli). Predmet seznanja študente z večino obstoječih oblik tega varstva ustavnih pravic, ki temeljijo na vlogi prizadetega posameznika, čigar ustavne pravice naj bi bile kršene, kajti šele na podlagi njegove konkretne vloge steče ustrezni varstveni postopek. Pri tem je ustavna pritožba seveda le ena od številnih varstvenih oblik. Pristojnosti in postopek pristojnih institucij so različni, odvisno od konkretnega pravnega sistema (constitutional review, judicial review) - redni sodni postopek (pretežno judicial review): postopek pred sodišči splošne pristojnosti, habeas corpus, habeas data, mandamus, prohibition, certiorari, quo-warranto, respondeat superior, amparo, subsidiarni amparo, tutela, mandado de seguridad, mandado de injuncao, popularna pritožba (kvazi popularna pritožba, s pravnim interesom vlagatelja kot »korektivom«), posredno ustavnosodno varstvo pravic s posredovanjem rednega sodstva, sistemi s paralelnim obstojem popularne in ustavne pritožbe. Študenti se posebej seznanijo z institutom ustavne pritožbe, njenim poreklom, zgodovino, obstoječimi oblikami in sistemi, krogom varovanih pravic, postopkovnimi posebnostmi, metodami selekcije vlog in temu prilagojeno organizacijsko strukturo pristojnih institucij.

Študij je usmerjen v kombinacijo teorije s prakso. Poleg spoznavanja domačih in tujih sistemov praktično delo s študenti vključuje vaje v uporabi ustreznih nacionalnih pravnih sredstev, oblikovanju ustreznih vlog po vsebini in obliki, izhajajoč iz nacionalne in tuje ustavnosodne prakse in izhajajoč tudi iz evropske prakse.

STRUKTURA PREDMETA

I. Ureditev pravic in svoboščin - splošno

1. Sistemi: nacionalni, regionalni, univerzalni

1.1 Ustavnopravna izhodišča za varovanje človekovih pravic in temeljnih svoboščin

1.2 Tipologija ustavnih pravic in svoboščin

1.3 1. Temeljno o pojmu »človekove pravice«

Človekove pravice v nacionalnem in mednarodnem pravu; pojmovanja- človekove pravice, človekove svoboščine; »človekove pravice« (Menschenrechte), ustavne pravice (Grundrechte), državljanske pravice (Civil Rights), osebne pravice (Persönlichkeitsrechte), temeljne svoboščine (Basic Freedoms, Grundfreiheiten); osnovna delitev človekovih pravic; Status positivus, status negativus (Jellinek); generacije človekovih pravic

2. Vrste pravic (individualne in kolektivne pravice; državljanske in politične pravice; ekonomske, socialne in kulturne pravice; pravice prve, druge in tretje generacije)

3. Zgodovinski in filozofski razvoj človekovih pravic

3.1. Religija in izvor človekovih pravic - tradicionalne azijske kulture, Mahayana Budizem – Ratnagotrīyabhāga I, vv. 69-7: Opis Bodisatve; Biblija: Deset zapovedi; Koran: Sūrah 12:168-242

3.2 Od naravnega prava do utilitarizma

3.3 Temeljni zgodovinski dokumenti

3.4 Moderne teorije človekovih pravic - »revidirane« naturalistične teorije (Finnis); teorije, ki temeljijo na distributivni pravičnosti (Rawls); teorije, ki temeljijo na avtonomnosti (Gewirth); teorije, ki temeljijo na svobodi (Nozick); teorije, ki temeljijo na enakosti - egalitarizem (Dworkin)

4. Kršitev pravic, poprava krivic in rehabilitacija

II. Varstvo človekovih pravic - splošno

1. Nacionalno varstvo.

1.1 Formalno varstvo (redno sodstvo, posebno sodstvo, ustavno sodstvo)

1.2 Neformalno varstvo (ombudsman, druge oblike varstva, nevladne organizacije itd.)

2. Mednarodno varstvo:

2.1 Univerzalno varstvo (Organizacija združenih narodov)

2.2 Regionalno varstvo (Evropsko sodišče za človekove pravice, Listina o temeljnih pravicah Evropske unije; Interameriško sodišče za človekove pravice; Afriško sodišče za človekove pravice; Mednarodno sodišče za človekove pravice po Daytonskem sporazumu (BiH))

3. Uporaba načel mednarodnega varstva v okviru nacionalnega varstva

III. Ustavnosodno varstvo

1. Zgodovinski razvoj ustavnosti kot podlaga za urejanje pravic na ustavni ravni (ideja konstitucionalizma, elementi konstitucionalizma, klasični sistemi konstitucionalizma)

2. Pojem in razvoj presoje ustavnosti (pojem presoje ustavnosti, razvoj presoje ustavnosti v svetu, opredelitev ustavnega sodstva, pomen sodne presoje ustavnosti, primerjalna ureditev ustavnega sodstva)

3. Sodna presoja ustavnosti (judicial and constitutional review) s poudarkom na varstvu pravic

3.1 Sistemi (modeli) presoje ustavnosti (zunajsodni in sodni sistem, modeli presoje, ameriški model, evropski model, mešani model, francoski model, New Commonwealth model, drugi modeli presoje, sistemi brez sodne presoje ustavnosti)

3.2 Oblike presoje ustavnosti: preventivna in represivna presoja, konkretna in abstraktna presoja, vrste in pravna narava ustavnosodnih odločitev, federalizem in ustavno sodstvo

3.3 Ustavnosodna presoja in njene metodološke značilnosti

3.3.1 Ameriška ustavnosodna presoja

3.3.2 Evropska ustavnosodna presoja

4. Mednarodne povezave institucij sodne presoje ustavnosti in njihov prispevek k promociji demokracije in varstva človekovih pravic

IV. Univerzalno in regionalno mednarodno varstvo

1. Univerzalni dokumenti:

1.1 Splošna deklaracija o človekovih pravicah

1.2 Mednarodni pakt o državljanskih in političnih pravicah

1.3 Mednarodni pakt o socialnih in ekonomskih pravicah

1.4 Konvencija OZN o preprečevanju in kaznovanju genocida

1.5 Konvencija o ukinitvi vseh oblik rasne diskriminacije

1.6 Konvencija o ukinitvi vseh oblik diskriminacije proti ženskam

1.7 Konvencija proti mučenju in drugim oblikam okrutnega, nečloveškega ali ponižujočega ravnanja ali kaznovanja

1.8 Dunajska deklaracija

1.9 Pekinška deklaracija

1.10 Konvencija OZN o pravicah otrok

2. Regionalni dokumenti:

2.1 Evropska konvencija o človekovih pravicah in temeljnih svoboščinah

2.2 Evropska socialna listina

2.3 Listina o temeljnih pravicah Evropske unije

2.4 Ameriška konvencija o človekovih pravicah

2.5 Afriška Listina o človekovih pravicah

3.3 Načini izvajanja mednarodnih pogodb o človekovih pravicah

3.1 Načelo pacta sunt servanda in človekove pravice

3.2 Sprejem ali transformacija mednarodnega v notranje pravo

3.3 Omejitev suverenosti države

3.4 Človek kot posebni subjekt mednarodnega prava

4. Mednarodni postopki za varstvo pravic človeka (postopkovni del)

4.1 Nadzor v okviru sistema OZN

4.1.1 Odbor za človekove pravice

4.1.2 Komisija za človekove pravice (postopka »1235« in »1305«)

4.1.3 Odbor za odpravo vseh oblik rasne diskriminacije

- Odbor proti mučenju

- Komisija o statusu žensk

- Možnosti po posameznih konvencijah

- Postopek država v. država, možnosti pritožb posameznika in skupin

- Druga mednarodna telesa

4.2 Postopki na regionalni ravni

4.2.1. Postopek pred Evropskim sodiščem za človekove pravice (poudarek, sodbe zoper Slovenijo)

4.2.1.1 Prvi, 11. in 14. Protokol

4.2.1.2 Interna pravila (poslovnik) Sodišča

4.2.2 Postopki na podlagi Evropske socialne listine

4.2.3 Listina o temeljnih pravicah Evropske unije (razvoj dokumenta – Pogodba o Ustavi za Evropo, Lizbonska pogodba, uveljavitev dokumenta, krog varovanih pravic, relacija do EKČP)

4.2.4 Nadzorni mehanizem OVSE

4.3 Odprti problemi mednarodnega prava človekovih pravic

- 4.3.1 Aktualna problematika mednarodnega prava človekovih pravic (case studies)
- 4.3.2 Pravice tretje generacije
- 4.3.3 Globalizacija in človekove pravice
- 4.3.4 Vpliv »11. septembra« na pristop do človekovih pravic

V. Ustavnosodno varstvo pravic v Sloveniji

1. Temeljna načela postopka pred Ustavnim sodiščem Slovenije
2. Sodobna merila in načela ustavnosodne presoje v Sloveniji (načelo sorazmernosti, nove tehnike in metode: stopnjevanje sankcij, apelativne odločbe, interpretativne odločbe)
3. Pravna država (Splošno ustavno načelo sorazmernosti. Prepoved povratne veljave zakonov. Varstvo zaupanja v pravo. Poseg v pridobljene pravice. Zapoved pravne varnosti in jasnosti (določnosti) pravnih norm)
4. Usklajenost abstraktnih pravnih aktov.
5. Vezanost uprave na Ustavo in zakon.
6. Dolžnost obrazložitve konkretnega pravnega akta – Vsebina in obseg obrazložitve.
7. Objava zakonov in drugih predpisov (Neobjavljeni predpisi. Prepoved tajne zakonodaje. Uporaba predpisov, ki so prenehali veljati)

VI. Posamezne pravice v slovenskem (nacionalnem) okolju in v okolju mednarodnih dokumentov o varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščin

1. Pravice prve generacije:
 - 1.1 Pravica do življenja (smrtna kazen; Konvencija o varstvu človekovih pravic in dostojanstva človeškega bitja z uporabo biologije in medicine; Konvencija o prepovedi genocida; Statut stalnega mednarodnega kazenskega sodišča, EKČP, ESČP)
 - 1.2 Pravica do psihične in fizične integritete - prepoved mučenja, prepoved suženjstva in prisilnega dela (aktualni problemi »novodobnega suženjstva«, trgovina z ljudmi, prepoved trgovanja s človeškimi organi; Evropska konvencija o preprečevanju mučenja; mednarodno kazensko pravo, EKČP, ESČP)
 - 1.3 Pravica do svobode in varnosti (praksa ESČP in Ustavnega sodišča RS)
 - 1.4 Pravica do poštenega sojenja (analiza možnosti za preprečevanje »sindroma 6. člena«, nacionalni zakon, EKČP, ESČP)

1.5 Svoboda mišljenja, vesti in vere (primerjalnopravni vidiki, poudarek na omejitvah – 2. odst. 9. člena EKČP, ESČP)

1.6 Svoboda govora, svoboda gibanja, svoboda združevanja (primerjalnopravni vidiki, poudarek na omejitvah – 2. odst. 10. člena EKČP, ESČP)

1.7 Pravica do zasebnosti in pravice družine (aktualna problematika, varstvo osebnih podatkov; novejši trendi osebnostnega in družinskega prava, EU, ES)

1.8 Prepoved diskriminacije (izbrana praksa USRS in ESČP)

1.9 Pravica do zasebne lastnine (aktualna problematika, USRS, ESČP, EKČP-Prvi protokol)

2. Pravice druge generacije (izbrana praksa USRS in ESČP)

3. Pravice tretje generacije (predvsem pravice narodnih manjšin – slovenska manjšina v Italiji in Avstriji, italijanska in madžarska narodna skupnost v Sloveniji, Romi; evropska ureditev in praksa)

4. Mednarodno humanitarno pravo in človekove pravice v oboroženih spopadih (izbrana poglavja s poudarkom na Ženevskih konvencijah in dodatnih protokolih ter Statutu stalnega mednarodnega kazenskega sodišča)

Oblike dela:

Frontalna oblika poučevanja

Delo v manjših skupinah oz. v dvojicah

Samostojno delo študentov

e-izobraževanje : oprema: predavanja potekajo neposredno z interneta, ustrezna računalniška in projekcijska oprema

Metode (načini) dela:

Razlaga

Razgovor/ diskusija/debata

Delo z besedilom (oblikovanje posameznih vlog za varstvo pravic)

Proučevanje primera

Druge vrste nastopov študentov (male seminarske naloge)

Reševanje nalog

Vključevanje gostov iz prakse

Temeljna literatura

Dokumenti človekovih pravic z uvodnimi pojasnili; Amnesty International Slovenije, Ljubljana 2002

Fundamental Rights in Europe, Oxford University Press, 2001

Mavčič, Arne, Zakon o Ustavnem sodišču s pojasnili, Nova revija, Ljubljana, 2000

Mavčič, Arne, spletna stran: www.concourts.net

Lampe, Rok et al., Človekove pravice v pravnih in sodnih postopkih, (Legalia), Ljubljana 2004

Človekove pravice – Zbirka mednarodnih dokumentov, I. del (univerzalni dokumenti), Ljubljana 1995

Človekove pravice-Zbirka mednarodnih dokumentov II. del, Ljubljana 1996

Šturm, Lovro (ur.), Komentar Ustave Republike Slovenije, FPDEŠ, Ljubljana 2001 (izbrana poglavja)

Dodatna literatura

Mavčič, Arne. *The Protection of Fundamental Rights by the Constitutional Court and the Practice of the Constitutional Court of the Republic of Slovenia*, The Protection of Fundamental Rights by the Constitutional Courts. Proceedings of the UniDem Seminar, Brioni/Croatia, on 23-25 September 1995, European Commission for Democracy through Law, Collection Science and Technique of Democracy, No. 15, Council of Europe Publishing, 1996, p. 204-231

Mavčič, Arne. *The Republic of Slovenia*. V: KORTMANN, C. A. J. M. (ur.), FLEUREN, J. W. A. (ur.), VOERMANS, Wim (ur.), KINDLOVÁ, Miluše. Constitutional law of 10 EU member states : the 2004 enlargement. Deventer: Kluwer, 2006, p. X/1-X/60. [COBISS.SI-ID [300287](#)]

Mavčič, Arne. *The Slovenian Constitutional Court and its activities during the period of transition*. Revue de justice constitutionnelle Est-Européenne, 2001, 2, p. 229-251. [COBISS.SI-ID [155391](#)]

Mavčič, Arne. *The Slovenian constitutional review : an exception among systems and experiences in the new democracies*. Journal Constitutional Law Eastern Central Europe, 1997, vol. 4, No. 2, p. 169-214. [COBISS.SI-ID [74751](#)]

Mavčič, Arne. *The specialities of Slovenian constitutional review as compared with the current systems of such review in the new democracies*. V: DE VERGOTTINI, Giuseppe (ur.). *Giustizia costituzionale e sviluppo democratico nei paesi dell'Europa centro-orientale*, (CISR, 21). Torino: G. Giappichelli, cop. 2001, p. 161-188. [COBISS.SI-ID [97791](#)]

Mavčič, Arne, The Constitutional Review, obj. v elektronski verziji na www.concourts.net

Mavčič, Arne, The Slovenian Constitutional Review, obj. v elektronski verziji na www.concourts.net

Reports of fundamental Rights (Fundamental Rights series), European Communities, 2004 – objavljeno na spletni strani: <http://www.varuh-rs.si/>

Bulletin on Constitutional Case – Law, Secretariat of the Venice Commission (Council of Europe, Strasbourg)

HUDOC, baza podatkov ESČP:

<http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/search.asp?skin=hudoc-en>; (<http://www.echr.coe.int>; www.unhcr.ch; www.un.org)

Van Dijk, P., Van Hoof, G. J., *Theory and Practice of the European Convention on Human Rights*, 2nd ed., Kluwer Publ., Boston 1990, izbrana poglavja

Lampe, Rok, *Sistem pravice do zasebnosti*, Bonex, Ljubljana 2004, izbrana poglavja

Jambrek, Peter et al., *Varstvo človekovih pravic*, Ljubljana 1988

Lauterpacht, P., *International Law and Human Rights*, 1968, 2. poglavje

Hanski, R. in Suksi, M. (ed), *Protection of Human Rights*, Institute for Human Rights, Abo Akademi University 1997

Henkin, L., et al. *Human Rights, University Casebook Series*, 1999, posebno 273-770.

Meron, T., *Human Rights in International Law, Legal Policy Issues*, Oxford 1992, posebno 4. poglavje, 5. poglavje, 7. poglavje, 10. poglavje

Frowein, J.A. & Peukert, W., *Europäische Menschen Rechkonvention, EMRK-Kommentar*, N.P.Engel Verlag, Strassburg 1992

Skupina avtorjev, *Menschenrechte 2003, Schwerpunkt Terrorismusbekämpfung*, Main 2002, posebno str. 25-109, 159-203, 239-284.

Spletne strani ustavnega sodišča Slovenije: www.us-rs.si

Temeljno študijsko gradivo

Temeljno (fiksno) gradivo s strukturo predmeta in vizualnimi predstavitvami je dosegljivo na www.concourts.net

Sprotno študijsko gradivo (s spremenljivo vsebino, ki se sproti prilagaja predavanjem, diskusiji in interesnim sferam študentov) prejmejo študenti po elektronski pošti ali po USB ključu.

Gradivo za vaje se študentom posreduje neposredno iz ustreznih internetnih virov med samo diskusijo, kar omogoča njihovo neposredno sodelovanje pri izbiri virov, njihovi analizi in vsebinskih komentarjih.

Proučitev možnosti za študij na daljavo: podlaga so ustrezni programi na spletni strani www.concourts.net ali na spletni strani FDŠ.

Obveznosti študenta: pisni izpit

Razvojna vizija programa:

1. Možnosti za študij na daljavo: ustrezní program na spletni strani www.concourts.net ali na spletni strani FDŠ; primer modela takšnega študija, povezanega s spletno stranjo www.concourts.net, je na http://college.cengage.com/polisci/janda/chall_dem/9e/resources/internet_exercises14.html Predlagam kombinacijo izbranih gradiv s predmetnega področja, vključno z elektronskimi predstavitvami relevantnih tem in programov in elektronskimi povezavami do relevantnih dokumentov in drugih spletnih strani (na primer, TWEN, The West Education Network, ki ponuja fleksibilna študijska orodja tako za profesorje kot za študente na področju pravnih znanosti: <http://www.carswelldeskcopy.com/twen.aspx?l=1&p=248>). V vsakem primeru je primerjalni pristop nepogrešljiv tako pri interpretaciji ustave kot pri prizadevanjih za uresničevanje človekovih pravic (več o tem: [http://www.ialsnet.org/meetings/constit/papers/BakerThomas\(USA\).pdf](http://www.ialsnet.org/meetings/constit/papers/BakerThomas(USA).pdf)).
2. Poudarek na povezavi teorije s prakso, da študij študente usmeri k praktični uporabi pridobljenega teoretičnega znanja
3. Priprava ustreznega učbenika s temeljnimi vsebinami predmeta

- 4. Iskanje dodatnih sodobnih razvojnih možnosti z vidika elektronske predstavitve vsebine predmeta in predavanja na ustreznih spletnih straneh in izvedbe samih predavanj s sodobnimi računalniško podprtimi vizualnimi sredstvi.**